

ULOS TALOUSKRIISISTÄ
KESKUSKAUPPAKAMARIN NÄKEMYKSIÄ
SUOMEN TALOUDEN NOUSUN EDELLYTYKSISTÄ

Julkaistavissa 16.6.2009 klo 11

ULOS TALOUSKRIISISTÄ

Keskuskauppakamarin näkemyksiä Suomen talouden nousun edellytyksistä

Kesäkuu 2009
KESKUSKAUPPAKAMARI
Aleksanterinkatu 17, PL 1000, 00101 Helsinki
Puh. (09) 4242 6200, faksi (09) 650 303
www.keskuskauppakamari.fi

ISBN 978-952-5620-39-9

SAATTEEKSI

Maailmanlaajuinen taluskriisi kohtelee Suomea ankarasti. Vienti on vähentynyt noin kolmanneksen vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä. Viennin osuus Suomen kokonaiskysynnästä on suuri, noin 30 prosenttia, ja investointihyödykkeiden osuus viennistä huomattava. Taluskriisin ensimmäiset reaali vaikutukset näkyivät juuri investointihankkeiden peruuttamisina ja lykkäämisinä.

Keskuskauppakamari vaikuttaa talouspolitiikkaan sekä makrotason kannanotoillaan että esittämällä yksityiskohtaisia rakenteellisia toimia, jotka yhtäältä helpottaisivat yritysten sopeutumista talouden poikkeukselliseen supistumiseen ja toisaalta parantaisivat edellytyksiä päästä nopeasti taluskasvuun kiinni, kun se aikanaan kriisin jälkeen käynnistyy.

Saadakseen tarkan käsityksen siitä, millä tavalla taluskriisi on vaikuttanut kauppakamareiden jäsenyritysten toimintaan ja taloudelliseen asemaan ja millaisia valtiovallan toimenpiteitä yritysjohto pitää tärkeinä, Keskuskauppakamari käynnisti tänä keväänä "Ulos taluskriisistä" -hankkeen.

Keskuskauppakamarin valtuuskunnan jäsenten ja muiden luottamushenkilöiden piirissä tehtiin helmi-toukokuun aikana laaja "Ulos taluskriisistä"-teemaan keskittynyt haastattelukierros. Suurin osa yritysjohtajien kriisinäkömyksistä saatiin Keskuskauppakamarin toimivan johdon ja asiantuntijoiden tekemillä yritysjohtajien henkilökohtaisilla haastatteluilla eri puolilla maata.

Olen erittäin kiitollinen siitä, että yritysjohtajat, poikkeuksetta, olivat valmiita avoimesti kertoamaan yrityksensä tilanteesta ja antamaan arvokkaat, perustellut näkömyksensä tarvittavista talouspolitiikan korjaustoimista. Kaikki haastattelut olivat luottamuksellisia, mutta haastateltujen henkilöiden luettelo on tämän raportin liitteenä. Kiitän myös kauppakamareiden toimitusjohtajia hankkeelle tarjotusta hienosta tuesta.

Yritysjohtajilta saatuja tietoja ja näkömyksiä on käytetty tuoreeltaan Keskuskauppakamarin vaikuttamistyössä kevään aikana. Tähän selvitykseen on koottu yritysjohtajien näkömyksiä Suomesta yritysten sijaintipaikkana sekä haastatteluaineistoon perustuvia Keskuskauppakamarin toimenpide-ehdotuksia talouspolitiikan päättäjille.

"Ulos taluskriisistä"- hankkeesta on vastannut johtaja Jukka Kero.

Helsingissä 11.6.2009

Kari Jalas
toimitusjohtaja

SISÄLTÖ

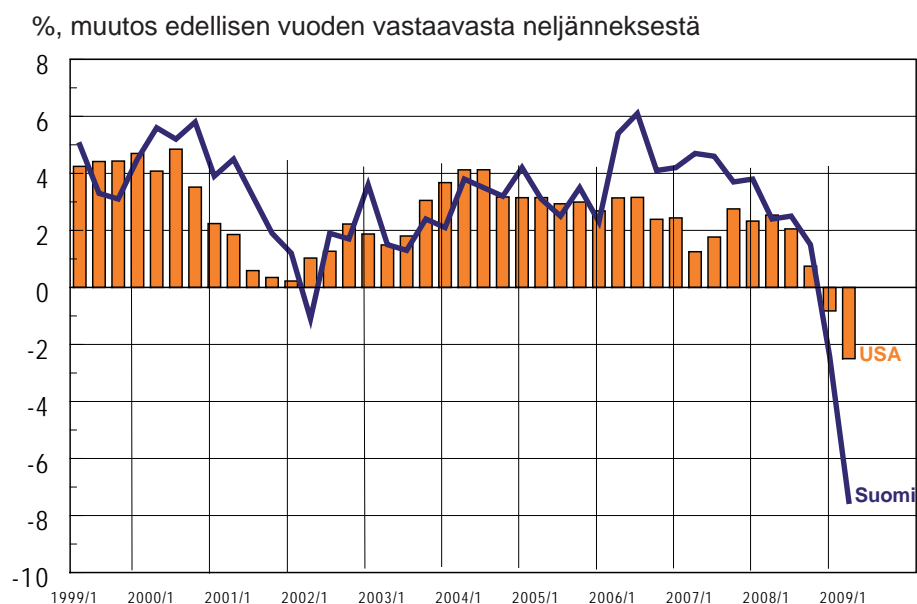
1. Johdanto.....	4
2. Suomi yritystoiminnan sijaintipaikkana.....	5
2.1. Yritysjohdajien SWOT-analyysi Suomesta.....	7
3. Toimenpidelinjaukset.....	8
3.1. Yhtiö- ja arvopaperimarkkinalainsäädäntö.....	8
3.2. Omistuksen sääntely.....	9
3.3. Kilpailulainsäädäntö.....	10
3.4. Ympäristö-, energia- ja rakennuslainsäädäntö.....	11
3.5. Työlainsäädäntö.....	12
3.6. Kuluttajalainsäädäntö.....	14
3.7. Teollis- ja tekijänoikeudellinen lainsäädäntö.....	14
3.8. Verotus.....	14
3.9. Viranomaisten toiminta.....	16
3.10. Muita viestejä talouspolitiikan vastuuhenkilöille.....	17
4. Kasvun kiihdyttimet ja esteet 2010 – 2015.....	19
5. Johtopäätökset.....	23
Liitteet.....	26

1. Johdanto

Maailmantalous ajautui vuoden 2008 jälkipuoliskolla poikkeuksellisen ankaraan finanssi-kriisiin. Kriisi käynnistyi Yhdysvaltain asuntomarkkinoiden ongelmaluotoista keväällä 2007. Vuotta myöhemmin, keväällä 2008, monet merkittävät amerikkalaiset rahoitusinstituutit joutuivat suuriin vaikeuksiin. Syyskuussa Yhdysvaltain viranomaiset antoivat johdannais-markkinoiden keskeisen toimijan Lehman Brothers -finanssitalon ajautua vararikoon. Tämä pahensi pankkien välistä ennestäänkin syvää luottamuspulaa. Yhdysvaltojen asun-tosektorin kriisi levisi nopeasti koko maailmantalouteen (liite 1).

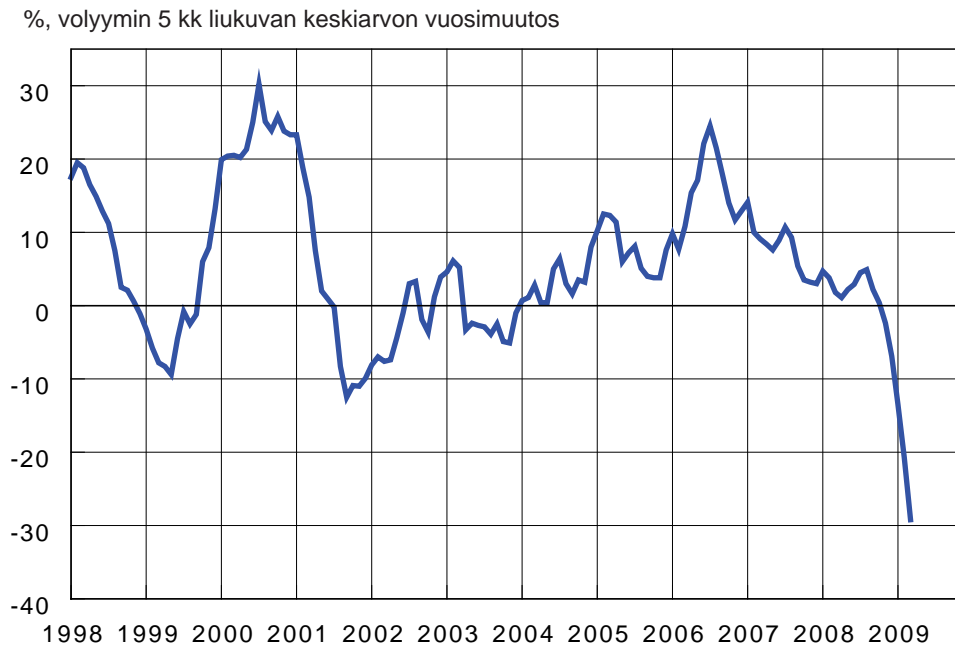
Lehman Brothersin kaatumisen jälkeen maailman finanssijärjestelmä oli useaan kertaan lähellä romahdusta. Finanssikriisi aiheutti nopeasti yleismaailmallisen kysyntäkriisin. Yri-tykset törmäsivät viimeistään marraskuussa 2008 kysynnän romahdusmaiseen vähene-miseen. Maailman bruttokansantuote kääntyi laskuun vuoden 2008 lopulla ja jäänee ku-luvana vuonna edellisvuotta pienemmäksi, ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen. Maailmankauppa supistunee vuonna 2009 jyrkästi, runsaat 10 prosenttia edel-lisvuodesta.

Kuvio 1. Bruttokansantuotteen volyymin muutos Suomessa ja USA:ssa (1-3)/2009 saakka

Lähde: Tilastokeskus, Bureau of Economic Analysis (BEA)

Kuvio 2. Suomen viennin volyymin kasvu maaliskuulle 2009 saakka

Lähde: Tullihallitus/Etla

Keskuskauppakamari toteutti keväällä 2009 "Ulos talouskriisistä"-hankkeen. Tätä varten se haastatteli helmi-toukokuussa 2009 miltei 90 yritysjohtajaa ja kauppakamareiden luottamushenkilöä eri puolilta Suomea ja eri toimialoilta. Valtaosa tiedonkeruusta toteutettiin henkilökohtaisina haastatteluina. Hankkeen tavoitteena oli selvittää, kuinka kriisi on vaikuttanut yrityksiin, kuulla yritysjohtajien näkemys Suomen heikkouksista ja vahvuuksista yritysten sijaintipaikkana sekä kartoittaa ehdotukset niistä talous- ja yhteiskuntapolitiikan rakenteellisista toimenpiteistä, joilla Suomen talous on käännettävissä kasvuun.

Tässä raportissa tuodaan esille haastateltavien yritysjohtajien näkemyksiä. Nämä on erotettu muusta tekstistä kursivoimilla.

2. Suomi yritystoiminnan sijaintipaikkana

Keskuskauppakamarin haastatteleminen yritysjohtajien suuri enemmistö, runsas kaksi kolmasosaa, arvioi yrityksensä taloudellisen tilanteen muodostuvan vuonna 2009 edellisvuotta huonommaksi. Vain noin joka kymmenes haastatelluista yritysjohtajista odotti yrityksensä tilanteen parantuvan vuodesta 2008. Vuoden 2010 kehityksen yritysjohtajat näkivät kovin eri tavalla. Runsas kolmasosa haastatelluista oli sitä mieltä, että yrityksen taloudellinen tilanne paranee vuoteen 2009 verrattuna. Yhtä moni oli kuitenkin sitä mieltä, että yrityksen taloudellinen tilanne heikkenee vuonna 2010.

Yritysjohtajien yleiskäsitys Suomesta yritystoiminnan sijaintipaikkana oli kaikesta huolimatta varsin myönteinen:

- Suomi on erinomainen paikka harjoittaa yritystoimintaa.
- Suomi on todella hyvä sijaintipaikka finanssialan yritykselle.
- Suomi on positiivinen ympäristö toimia. Ei erityistä negatiivista mainittavaa.

Monet yritysjohtajat asettivat hyvän kehityksen jatkumisen kuitenkin kyseenalaiseksi:

- Suomi on hyvä sijaintipaikka, mutta syrjässä markkinoilta.
- Suomi on ihan hyvä. Verkostoituminen toimii hyvin ja osaavaa työvoimaa on aina saanut. Jatkossa osaavan väen löytäminen ukkoutuvassa maassa askarruttaa.
- Suomi on kohtuullinen paikka toimia. Jos poliittiset olosuhteet säilyvät vakaina, näkymät voivat olla varsin hyvät. Sukupolvenvaihdosten verotuksen kohtalo on keskeisen tärkeä suomalaisen keskisuuren yrityskannan jatkuvuuden kannalta. Suomalainen omistus on olennaisen tärkeä asia. Perheyrietykset ovat taloutta vakauttava tekijä. Viime vuosien kehitys lienee tämän näyttänyt.
- Konepajateollisuuden säilyminen Suomessa on suurin yleinen huolenaihe. Irtisanomisten pelätään johtavan siihen, että myöhemmin toiminnot siirretään Suomen ulkopuolelle. Toisaalta tämä voi merkitä alihankintatöiden lisääntymistä, mikä tuo joustoa alan isoille yrityksille. Ulkomaille siirtymisen pääsyy on hakeutuminen lähelle markkinoita ja joskus kustannustaso.
- Merkittävät asiakkaat eivät kasva Suomessa.
- Suomessa talouspolitiikkaa on tehty hyvin pitkäjänteisesti. 1990-luvun laman seurauksena taloudelliseen taantumaan on varauduttu muita maita paremmin. Taloudellisen laskusuhdanteen mahdollisesti pitkittyessä saatetaan tarvita voimakkaampia elvytyskeinoja, joiden läpiviemiseen Suomen jäykkä yhteiskunnallinen rakenne ei ehkä pysty. Merkittävänä tulevaisuuden uhkana on poliittisen päätöksenteon totaalinen vihertyminen, jolloin päätöksiä tehdään vain ympäristönäkökulmat huomioon ottaen, eikä lainkaan arvioida näiden päätösten vaikutuksia pidemmällä aikavälillä. Tämä olisi kohtalokasta suomalaiselle teollisuudelle.
- Mikä on Suomen teollinen tuotanto ja tuotantorakenne tulevaisuudessa? Mitä tulee nyt saneerattavien toimintojen tilalle ja miten uudet alat saadaan liikkeelle?
- Suomen vientiteollisuus loppuu. Yksiköt eivät synny uudestaan Suomeen, kun ne keran suljetaan. Suomi ei ole kustannuskilpailukykyinen: kapasiteetti siirtyy matalan kustannustason maihin.
- Asiakasvirrat saattavat dramaattisesti muuttaa suuntaansa (esim. Venäjä). Vielä 2007/2008 Venäjän suuntaan siirrettiin lisää autoteollisuuden vientivirtoja. Nyt trendit ovat kääntyneet rajusti.

2.1 Yritysjohtajien SWOT -analyysi Suomesta

Haastateltavia pyydettiin määrittelemään Suomen liiketoimintaympäristön vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Vastaukset on pelkistetty taulukossa 1.

Vahvuudet:

Parasta Suomen liiketoimintaympäristössä ovat yritysjohtajien mielestä hyvä ja selkeä oikeudellinen toimintaympäristö, osaava ja koulutettu työvoima sekä Venäjän läheisyys. Myös ihmisten rehellisyys ja liiketoimintaympäristön hyvä ennustettavuus sekä hyvä verkosto-osaaminen nähdään Suomen tärkeinä kilpailuetuina.

Heikkoudet:

Suomen liiketoimintaympäristön suurimmat heikkoudet ovat korkea kustannustaso, pitkät etäisyydet markkinoille, korkeat logistiset kustannukset ja talouden sopeutumisjärjestelmien jäykkyydet. Myös markkinointiosaamisen puute on Suomen heikkous.

Mahdollisuudet:

Suomi tarjoaa hyviä liiketoimintamahdollisuuksia myös tulevaisuudessa. Näitä ovat muiden muassa uudet energiaratkaisut, ympäristöteknologinen osaaminen ja Venäjän markkinat. Haastatellut yritysjohtajat ovat luottavaisia myös Suomen innovaatiopotentiaalın suhteen.

Uhat:

Suurimmat uhkakuvat ovat yleinen protektionismin nousu, perusteellisuuden laajamittainen pako Suomesta sekä vanheneva väestörakenne.

Erityisesti metsäteollisuuden ja konepajateollisuuden saneeratessa Suomessa tuotantoaan kapasiteetti ei palaa koskaan takaisin. Jos yhteiskunta ei tue uusia ja kasvavia yrityksiä, maa uhkaa näivettyä ja marginalisoitua.

Taulukko 1. Suomen liiketoimintaympäristön vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat SWOT/5 tärkeintä tekijää

<p>VAHVUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oikeusvaltio - Osaaminen - Venäjän läheisyys - Turvallisuus - Ennustettavuus 	<p>HEIKKOUEDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - Korkea kustannustaso - Logistiset kustannukset/syrjäisyys - Pienet/keskittyneet markkinat - Perusteellisuuden laskeva trendi - Jäykkyys/hitaus muutostilanteissa
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> - Energjaratkaisut - Ekologisuus - Venäjä - T&K ja innovaatiot - Pienyyden ekonomia 	<p>UHAT</p> <ul style="list-style-type: none"> - Protektionismi - Perusteellisuuden pako - Suomen marginalisoituminen - Ikääntyminen - Julkisen sektorin kriisiytyminen

3 Toimenpidelinjaukset

Yritysjohdon haastatteluaineiston pohjalta Keskuskauppakamari on tehnyt seuraavat linjaukset niistä toimenpiteistä, jotka auttaisivat yrityksiä selviämään talouskriisistä mahdollisimman pienin vaurioin ja loisivat Suomen kansantaloudelle mahdollisimman hyvät edellytykset hyödyntää maailmantalouden kasvun aikanaan tarjoamat mahdollisuudet.

3.1 Yhtiö- ja arvopaperimarkkinalainsäädäntö

Haastatellut yritysjohtajat pitävät Suomen osakeyhtiölainsäädäntöä pääosin varsin hyvänä. Yhtiölainsäädännön tulee olla koko EU-alueella mahdollisimman samankaltainen. Kansalliset erityispiirteet eivät tue yritysten toimintaympäristöä. Seuraavassa haastateltavien näkemyksiä:

- Yhtiölainsäädäntö laajasti ottaen on pitkälti harmonisoitu EU-tasolla. Suomen tulisi tukea sääntelyn harmonisointia ja pyrkiä vaikuttamaan EU-tason sääntelyyn kansallisista näkökohdista. Poikkeavat kansalliset ratkaisut voivat olla haitallisia tasapuolisen kilpailun, kansainvälistymisen ja sisämarkkinoiden kehittymisen kannalta.

- Kansallisesti tai EU-tasolla pitäisi harkita nykyisen taloustilanteen kaltaisia poikkeustilanteita ajatellen yrityksiä koskevan lainsäädännön keventämistä väliaikaisesti. Luottolaitosten ja vakuutusyhtiöiden vakavaraisuusvaatimusten osalta näin onkin tehty. Voita-siinko osakeyhtiölain velvoitetta tehdä viipymättä osakepääoman menettämistä koskeva kaupparekisteri-ilmoitus lieventää?

- Listayhtiöiden corporate governance hoidetaan Suomessa kehittyneen itsesääntelyn avulla, ei lainsäädännöllä. Arvopaperimarkkinalaki on saatava selkeämmäksi. Nyt laki on liian tulkinnanvarainen. Tiedottamis- ja sisäpiirisäännökset on tehtävä selkeiksi. Nyt ne ovat liian tulkinnanvaraisia, avoimia.

- Listautumiskynnys on liian korkea. Pienet yritykset ovat näistä vaatimuksista ihmeissään. Tämä asiantila suojelee isoja firmoja.

- Omistuksen lainsäädännön kehittämisessä on edetty nurinkurisesti. Tähän asti on ollut edullisempaa omistaa suomalaisia yrityksiä erilaisten rahastojen kautta kuin suoraan.

- Nimitysvaliokunnan nimeämiskäytännön soveltaminen vaatii Suomessa vielä sopeutumista. Tulevaisuudennäkymien "toteamispakko" pörssiyrityksillä osavuositavoitteen toteuttamisessa on haaste. Syntyy helposti ristiriita yrityssalaisuuksien esilletuomisen kanssa. Osavuositavoite johtamismalli haasteiden edessä - hallitustyössä huomio menee helposti tarkkaan tekniseen viilaamiseen itse asioiden johtamisen sijasta.

Yhtiö- ja arvopaperimarkkinalainsäädännön toimenpiteet:

- 1** Vireillä olevan arvopaperimarkkinalain kokonaisuudistuksen tavoitteeksi on asetettava Suomen arvopaperimarkkinoiden kilpailukykyyn edistäminen ja yritysten listautumishalukkuuden lisääminen nykyisestä.
- 2** Arvopaperimarkkinalaista on poistettava EU:n sääntelyyn perustumattomat kansalliset lisävelvoitteet.
- 3** Osakeyhtiölain osakepääoman menettämistä koskevaa ilmoitusvelvollisuutta on kevennettävä.

3.2 Omistuksen sääntely

Suomalaiset yritysjohtajat pitävät erittäin tärkeänä, että Suomeen saadaan nykyistä enemmän pääomia ja vahvoja suomalaisia omistajia. Suomalaisen osaamisen lisäämiseksi Suomen on houkuteltava kotimaisia ja kansainvälisiä sijoituksia. Kansainvälisten omistajien strategiset kilpailuedut, kuten tunnettu tavaramerkki, laaja asiakaskunta sekä poikkeuksellinen tuote- ja liiketoimintaosaaminen, on kyettävä hyödyntämään nykyistä tehokkaammin.

Yritysjohtajat arvostelivat voimakkaasti valtion omistajapolitiikkaa. Kritiikin syinä ovat politiikan tempoilevuus, linjattomuus, tavoitteiden epäselvyys, yleinen epävarmuus ja populistisuus. Pelisääntöjen tulee olla selkeitä ja tavoitteiden johdonmukaisia.

- Valtion omistuksesta käydyn keskustelun seurauksena omistajaohjauspolitiikka on parantunut. Olennaista on, että julkisen sektorin omistajapolitiikka on selkeää, johdonmukaista, avointa ja markkinaehtoista. Valtion omistus pelkästään työpaikkojen turvaamiseksi ei ole nykypäivää. Kaikissa maissa löytyy kansallisesti suojattavia intressejä. Näiden osalta olisi kuitenkin toimittava avoimesti ja julkistettava tietyt kriittiset toimialat, kuten energia-ala, joissa valtio näkee muitakin kuin taloudellisia intressejä.

- Kotimainen omistus on äärimmäisen tärkeää. Tytäryhtiötaloudessa on vaaran paikat! Solidium-kuviosta: Kyllä valtion on syytä olla näissä asioissa hereillä.

- Kotimainen omistus on tärkeää. Mitä on kansallisen edun vuoksi pidettävä yllä maassamme? Pitää huolellisesti miettiä esim. huoltovarmuus, kilpailutekijät (esim. energia-ala). Ei saa olla "on-off"-ajattelua liikaa! Perspektiivi on säilytettävä kaikissa oloissa.

- Ihmeellisiä asioita on päästetty käsistä: esimerkkeinä energia- ja teleoperaattorit. Huoltovarmuus on säilytettävä kaikissa oloissa. Valtion omistajapolitiikka on hoidettu huonosti. Valtion kyky omistaa on ollut huono.

- Valtiovallan suhtautumisessa omistamiseen ei ole ollut päätä eikä häntää. Omistaminen, sen lainsäädäntö ja valtionomistamisen periaatteet on tehtävä selkeiksi.

Omistajuuden toimenpiteet:

- 4 Valtion omistajapolitiikan on oltava pitkäjänteistä ja ennakoitavaa.
- 5 Valtion omistusta täysin markkinaehtoisesti toimivissa yrityksissä on hallitusti pienennettävä.
- 6 Huoltovarmuuden parantamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.
- 7 Suomalaista omistajuutta on kannustettava, mm. verotuksen keinoin.

3.3 Kilpailulainsäädäntö

Yritysjohtajat ovat sitä mieltä, että kilpailu on paras keino tehostaa talouden toimintaa. Kilpailupolitiikan tulee olla selkeää ja ennustettavaa.

Kilpailupolitiikassa Suomen erityisasemaa korostavat markkinoiden pienuus ja niiden eriytyminen ja syrjäinen sijainti, jotka vähentävät kilpailun painetta. Yritysjohtajat korostavat, että kilpailuviranomaisten on sovellettava kilpailulainsäädäntöä, sekä kotimaista että EU-lainsäädäntöä, tasapuolisesti ja turvattava yritysten oikeudenmukainen kohtelu. Erityisenä ongelmana yritykset kokevat Suomen markkinoiden pienuuden, minkä seurauksena Suomessa yritys voi saavuttaa määräävän markkina-aseman suhteellisen nopeasti verrattuna useisiin muihin maihin.

Keskeiset keinot kilpailun tehostamiseksi ovat kilpailunrajoituslain uudistaminen, julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan kilpailuneutraaliteetin turvaaminen, kilpailua rajoittavien säännösten, erityisesti kaupan aukioloa rajoittavien säännösten purkaminen sekä kilpailua vääristävien julkisten tukien torjuminen:

- Suomessa kilpailuviranomaisten on sovellettava lakeja samalla tavalla kuin muissakin EU-maissa.

- Julkisten palveluiden kilpailuttamisessa on merkittäviä ongelmia, jotka korostuvat erityisesti tietoliikenne- ja tietojärjestelmäpalveluissa sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa.

- Julkisia palveluita on kyettävä kunnolla ulkoistamaan. Kilpailunrajoitukset rajoittavat pienessä maassa yritysten kasvumahdollisuuksia ja johtavat epätarkoituksenmukaisiin yritysjärjestelyihin.

- Vähittäiskaupan aukioloajat on vapautettava.

Kilpailulainsäädännön toimenpiteet:

- 8** Kilpailunrajoituslakia on uudistettava.
- 9** Kilpailuneutraliteetti on turvattava julkisessa ja yksityisessä elinkeinotoiminnassa.
- 10** Kilpailua vääristävät julkiset tuet on torjuttava.
- 11** Toimialakohtainen erityissääntely on purettava.
- 12** Vähittäiskaupan aukioloajat on vapautettava.

3.4 Ympäristö-, energia- ja rakennuslainsäädäntö

Yritysjohtajat ovat yhtä mieltä siitä, että ympäristön tilasta on pidettävä hyvää huolta. Ympäristölainsäädännön on oltava taloudellisessa mielessä kestäväällä tasolla suhteessa yritysten kilpailuasemaan.

Yritysjohtajat ovat huolissaan siitä, pysyvätkö energian kustannukset Suomessa kilpailukykyisinä. Nykysuuntauksella Suomen raskaan teollisuuden kilpailukyky on vaarassa. Energiasta voisi tulla vahva Suomen kilpailukykytekijä, jos energiapolitiikassa tehdään nyt tarjontaa lisääviä tuntuvia ratkaisuja. Ruotsiin verrattuna suomalaisen teollisuuden lisärasituksena on sähkövero. Kaavailut energiaverojen nostot uhkaavat Suomen kilpailukykyä.

Yritysjohtajien näkemykset kaavoituksesta ovat erittäin yhteneviä: kaavoitus on kankeaa ja läpinäkymätöntä. Yksittäisellä virkamiehellä on myös liian paljon valtaa tulkita lakia omien mieltymystensä mukaisesti. Erityisen ongelman muodostaa valitusmenettely, jossa valittajilla on yritysjohtajien käsityksen mukaan liikaa valtaa ilman vastuuta ja omia kustannuksia. Ammattivalittajat ovat jopa perustaneet yrityksiä valituskarusellia pyörittämään. Laintulkinnat poikkeavat suuresti toisistaan eri puolilla maata.

- *Energian pitää säilyä kilpailukykyisenä!*
- *Energiaratkaisulla on luotavissa merkittäviä kilpailuetuja Suomelle.*
- *Tonttien hinnat ovat aivan törkeitä! Tämä on suomalainen paradoksi, jota pitää nyt jos koskaan ravistella kunnolla. Maan ei pitäisi olla meillä niukka hyödyke! Kunnilla on kaavoitusmonopoli, mutta se ei toimi. Kyseessä on aivan kotikutoinen ongelma, joka vaatisi nyt toimenpiteitä. Nyt tarvitaan poikkeusaikojen rohkeutta ja määrätietoisuutta.*
- *Rakentamisessa ja kaavoituksessa on monesti valtavia kitkatekijöitä. Valittajat ovat suuri ongelma, jos he käyttävät valtaansa väärin.*
- *Kaavoituksen nopeuttaminen lisää taloudellista toimeliaisuutta. Valitusoikeus on liian vapaa. Vaikkei ole intressiä, valittaa voi mielin määrin. Viranomaiskäytäntöjä pitää yhtenäistää. Rakennuslain tulkintoja on väljennettävä parantamaan yritysten toimintaedellytyksiä. Yritysten oikeusturvaa on lisättävä viranomaispäätöksien osalta. Kaupan rakentamisen rajoitukset on poistettava.*
- *Tonttipolitiikassa yhtiömme sijaintikaupungissa on täydellisen jäykkä järjestelmä. Case-Google olisi ollut todella haastava kehittää sellaisella toimintamallilla meillä. Case-Google on käytävä nyt kunnissa huolella läpi ja asiasta on otettava kunnolla opiksi kaikkialla alueiden vastuutahoilla.*
- *Juridiset prosessit ovat huomattavan hitaita rakentamisessa. Paikalliset olosuhteet määräävät liikaa prosesseissa.*

Ympäristö-, energia- ja rakennuslainsäädännön toimenpiteet:

- 13** Ympäristöpolitiikassa on huolehdittava Suomen ja koko Euroopan kilpailukykyyn säilymisestä.
- 14** Perusvoiman saatavuuden turvaamiseksi on lupaehdot täyttävälle ydinvoimahankkeille annettava toimilupa.
- 15** Energia- ja ympäristöverotuksen on oltava kansainvälisesti kilpailukykyisellä tasolla.
- 16** Kaavoituksen nopeutta ja tasapuolisuutta on lisättävä. Valitusmenettelyn haitalliset vaikutukset on estettävä.

3.5. Työlainsäädäntö

Yritysjohdajat ovat verrattain tyytyväisiä suomalaisten työmarkkinoiden yleistilanteeseen. Yhteistoiminta on kansainvälisesti korkealuokkaista, ja 1990-luvun lamasta seurasi hyviä käytäntöjä monille toimialoille. Ongelmana nykyisessä talouskriisissä on erityisesti se, että työelämän joustot on mitoitettu tilanteeseen, jossa tuotannon vaihtelut ovat nyt käsillä olevaa huomattavasti pienempiä.

Suomen lomautusjärjestelmä nähdään myönteisenä, samoin kuin paikallinen sopiminen ja joustavuuden lisääntyminen. Mutta erityisesti pienet yritykset ovat kriittisiä yhteistoimintamenettelyä kohtaan.

- Työlainsäädäntö on keskeisen tärkeä yrityksemme kannalta. Työnantajien edustajien, ammattiliittojen ja työntekijöiden on nyt löydettävä aiempaa parempia tapoja ratkaista talouskriisin myötä tulleita ongelmia. Irtisanomiset ovat huono ratkaisu. On löydettävä uusia joustoja. Jos uutta ajattelua ei synny, seurauksena on alan työpaikkojen ja työtilaisuuksien vähentyminen. Työttömien määrä uhkaa kasvaa suuresti.

- Työvoimakustannusten alentaminen ja joustot ovat selviytymisen edellytyksiä. Ensimmäisen kerran on yrityksessämme nyt lomautettu, ja tosi vaikeaa on ollut. Seuraava kierros tulee olemaan vielä vaikeampi. Konsernin sisällä on erilaisia työmarkkinamalleja: yhden tytäryhtiön puolella ovat kaikki liitot mukana. Toisessa tytäryhtiössä vahvan ja pitkän ajan kuluessa luodun yrityskulttuurin ansiosta taas ei ole syntynyt mitään vastakkainasettelua.

- Eläkeputken sulkeminen johtaa huonoon tilanteeseen!

- Tarvitaan joustavimmat irtisanomissäädökset. Työttömille olisi luotava jonkinlainen "työvelvoite". Nuorille työttömille tarvitaan kiireellisiä aputoimia. Työpaikoilla pitää olla enemmän joustoa työajoissa ym., jotta eläkkeellesiirtymisikää saataisiin nostettua.

- Projektipuolella ylitöiden hallinnassa on jonkin verran hankaluuksia. Työaikajoustot ovat aika hyviä, mutta paikallistasolla niitä ei ole pystytty tuomaan riittävän hyvin käytäntöön. Luottamusmiehillä ei ole sellaista kulttuuria, joka ajaisi kaikkien osapuolten etuja. Suomen ylityökorvausmalli on selkeä kilpailuhaitta. Työsuojelussa byrokratia on paisunut valtavasti viime vuosina.

- Lomautusjärjestelmä on erittäin hyvä. Vertailukohtana ovat esimerkiksi Ruotsin irtisanomiskuviot sopeutustilanteessa, jossa kapasiteettia voi valua hukkaan, kun irtisanotaan suoraan ohimenevissä vaikeuksissa. Pienyritysten velvoitteet ovat Suomessa vain lisääntyneet.

Työlainsäädännön toimenpiteet:

17 Yrityskohtaisia ratkaisuja on laajennettava.

18 Pienten yritysten velvoitteita on karsittava.

19 Työvoimakustannuksia on alennettava.

3.6 Kuluttajalainsäädäntö

Yritysjohtajat suhtautuvat kuluttajalainsäädäntöön yleensä varsin positiivisesti. Lainsäädännön nykytaso on sopiva. Kuluttajansuojan ylilyönnejä nähtiin esim. valmistalokauppojen markkinoilla ja postimyynissä. Liian pitkälle menevä kuluttajan oikeuksien korostaminen tuo yrityksille kohtuuttomia riskejä. Esimerkiksi suomalaista etäkauppaa rasittaa ehdoton kuluton palautusoikeus, jota ei muissa maissa sovelleta.

- Kuluttajansuoja usein aivan liian pitkälle vietyä. Kun kaupan purkautumisen tai ylimääräisten kulujen syntymisen riskit nousevat, tämä näkyy hinnoittelussa, mikä pienentää liiketoimintaa ja talouden yleistä kasvua.

- Ei lisää ryhmäkannemahdollisuuksia. Suomen kuluttajasääntely samalle tasolle muun EU:n kanssa (täysharmonisointi), nyt tiukempi sääntely on kilpailuhaitta. Kuluttajaviranomaisien ei tule laajentaa lain velvoitteita omilla tulkinnoillaan tai ohjeillaan, esimerkkinä kanta-asiakasmarkkinointi.

- Suomen erikoisuutena on etäkaupan ehdoton palautusoikeus liikkeenharjoittajien kustannuksella, niin ei ole yleisesti muualla EU:ssa.

Kuluttajalainsäädännön toimenpiteet:

20 Suomen on edistettävä vireillä olevaa EU:n kuluttajansuojasäännösten täysharmonisointia.

21 Etämyyntiä rasittavat kansalliset lisävelvoitteet on poistettava.

3.7 Teollis- ja tekijänoikeudellinen lainsäädäntö

Tekijänoikeuslakia on muutettava siten, että työsuhteessa luodun teoksen taloudelliset tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle, jollei toisin sovita. Tämä edistäisi ja tehostaisi tekijänoikeuksien hyödyntämistä erityisesti pienissä ja keskisuurissa yrityksissä.

Voimassa olevien tekijänoikeudellisten säännösten on oltava yhdenmukaisia työoikeudellisten periaatteiden kanssa. Vain siinä tapauksessa, että työn tulokset koituvat työnantajan eduksi, voidaan työn katsoa olevan työsuhteessa tehtyä.

Teollis- ja tekijänoikeudellisen lainsäädännön toimenpiteet:

22 Työsuhteessa luodun teoksen taloudelliset tekijänoikeudet on siirrettävä työnantajalle, ellei toisin sovita.

3.8 Verotus

Yritysjohdon yleishuolena on talouskriisin ja väestön ikääntymisen seurauksena syntyvä verotuksen kiristymisen uhka. Lääkkeeksi uhan torjumiseen esitettiin julkistalouden toiminnan tehostamista ja työurien pidentämistä. Valtion holtiton velkaantuminen on vaarallista.

Yritysjohtajat olivat yleisesti huolestuneita henkilöverotuksen kireydestä. Etenkin korkeita marginaaliveroja pidettiin haitallisina. Verotukseen kaivattiin lisää kannustavuutta.

Yritysverotusta pidettiin pääosin siedettävänä. Useat haastateltavat halusivat järjestelmään lisää elementtejä, joilla yritykset voisivat varautua nykyistä paremmin suhdannevaihteluihin. Tarvittavia muutoksia olisivat esimerkiksi varausjärjestelmän kehittäminen ja vapaammat poistot. Puutteena pidettiin sitä, että verojärjestelmäämme ei sisälly riittävästi veroporkkanoita. Eräs haastateltu kaipasi Viron kaltaista yritysverotusta, jossa yritykset eivät maksa lainkaan tuloveroa voitoistaan niin kauan kuin voitot pidetään yrityksissä.

Yhteinen piirre perheyriyksissä näytti olevan tyytymättömyys sukupolvenvaihdosten verotukseen. Osa haastatelluista olisi ollut valmis luovutusvoittoverotuksen kiristämiseen vastapainoksi sukupolvenvaihdosten verottomuudelle. Useassa eri vastauksessa toivottiin, että osinkoverotus säilyisi yrittäjyyteen kannustavana.

Yritysjohtajat olivat pääosin tyytyväisiä verohallinnon toimintaan. Pienenä epäkohtana pidettiin verotarkastustoiminnan asiallisuudessa olevia eroja valtakunnan eri osissa. Haastateluissa tuli selvästi ilmi verotuskäytännön yhtenäisyyden tärkeys eri puolilla Suomea.

Seuraavassa suoria lainauksia haastateltavilta verotuksesta:

- *Peruslinjat ovat kunnossa. Palkkaverotuksen pitää keventyä ja pääomaverotuksen oltava kilpailukykyinen ja kasvua edistävä. Vaarana on, että unohdetaan edellisten yritysveromallien hyvät puolet. Kotimaisen omistuksen tärkeyttä ei pidä murentaa uusilla kuvioilla.*

- *Energiaverotus on lyhytjänteistä ja arvaamatonta. Veroteknisin keinoin energiamarkkinoihin puuttuminen vääristää markkinoita. Tästä esimerkkinä windfall-voittojen leikkaamista koskeva vero.*

- *Tappioiden tasaamiseen tarvitaan uusia käyttömenetelmiä (tappioiden carry-back-järjestelmä). Onko vieläkin pääomaverotuksen ja työtuloverotuksen välinen ero liian suuri? Verotuksen kevennyksen kautta voitaisiin vielä hakea kasvua talouteen.*

- *Sukupolvenvaihdosten verotuksellista suosimista on syytä jatkaa.*

- *Elintarvikkeiden arvonlisäverotuksen käsittely on nyt avainasia ravintolapalveluiden kannalta. Suurin huoli on ollut se, että ravintoloiden elintarvikkeiden myynnin alv jää 22 prosenttiin. Ero kaupasta ostettaviin elintarvikkeisiin (10 prosenttiyksikköä) on katastrofaalinen. Arvonlisäverotus pitää saada kilpailuneutraaliksi! Vuodenvaihe on takaraja muille muutoksille (esimerkiksi ravintoloiden alv-muutos). Verotuksella pitää motivoida ja kannustaa. Suomi elää työstä! On mentävä tasaveron suuntaan, progressiota pienentämällä.*

Verotuksen politiikkalinjaukset:

23 Verotuksen yleiset kiristymispaineet on hallittava kasvun edellytysten säilyttämiseksi.

24 Ansiotulojen verotusta on kevennettävä.

25 Yritysverotuksen kansainvälisestä kilpailukyvyistä on huolehdittava.

26 Osinkoverotuksen kannustavuudesta on huolehdittava.

27 Verotuksen ennustettavuutta ja yhtenäisyyttä on parannettava.

3.9 Viranomaisten toiminta

Yritysjohtajat luonnehtivat yhteistyötä viranomaisten kanssa myönteiseksi. Suomessa asiointi on yleensä mutkatonta ja ei-byrokraattista. Suomalaisiin virkamiehiin voi luottaa, toiminta on läpinäkyvää eikä lahjontaa ole. Yhteistyö on monilta osin myös parantunut viime vuosikymmenien aikana.

Kehitettävää viranomaistoiminnassa on kuitenkin laajalti. Erityisesti lainvalvontajärjestelmien eroavaisuudet virkamiesten ja alueiden välillä luovat turhaa epävarmuutta. Yrityksissä kannetaan huolta myös lainvalmistelun yksipuolisuudesta. Huono lainvalmistelu aiheuttaa yrityksissä ylimääräisiä kustannuksia sekä menetettyä liiketoimintaa ja heikkenevää kilpailukykyä.

- Hallituksella ja virkamiehillä on oltava hyvä konsultatiivinen ote asioihin. Asenne ratkaisee, miten tästä kriisistä eteenpäin päästään!

- Valmistelun yksipuolisuus on ongelma verolainsäädännössä. Lopputuloksena on se, ettei yrityksillä ole kasvuhaluja.

- Viranomaisten toiminta vaihtelee virastoittain suuresti. Kilpailuvirasto toimii kokonaisuuden kannalta tarkasti. Jotkut toimivat (esim. Viestintävirasto) todella ahtaasti sektorikohtaisesti säädellen. Osa jopa maksimoi sääntelyn, toiset toimivat sääntelyä minimoiden, terveellä järjellä. Yhteinen perusmalli olisi hyvä löytää, muuten jopa mielivalta on mahdollista.

- Viranomaiset voisivat lisätä joustavuutta erityisesti EU-sääntelyn täytäntöönpanossa ja soveltamisessa.

- Yhteispeliä on kehitettävä. Kamalan jäykkää tämä toiminta vielä on. Asiat kestävät prosesseissa liian kauan. Implementointi poikkeaa kunnasta toiseen liikaa. Metropolipoliittikka on mennyt oikeaan suuntaan. Kolmen kaupungin yhdistyminen tai vähintään kunnan toimintojen koordinointi on ehdottoman välttämätöntä.

- Paikallisviranomaiset äärimmäisen hitaita ja jäykkiä! Kaavoitus on kankeaa. Julkisen sektorin tasapainottamistoimet tulevat olemaan kovia, saa nähdä selvitääkö tässä.

- Lupamenettelyjen ja valitusprosessien lyhentäminen on tärkeää! Yhtiömme on hakenut ympäristölupaa erääseen kohteeseen vuodesta 2004 ja vieläkin prosessi on kesken.

- Kunnallisten terveyskeskusten ja sairaaloiden aika kuluu byrokratian pyörittämiseen.

- Ei pidä tehdä itse omia hölmöyksiä lainsäädäntöömme. Kansainvälinen vertailu toimii koko ajan rankasti! Lainsäädännön siirtymäaikojen tempoilevuus on suuri ongelma. Joskus kestää yksinkertaisten asioiden edistäminen vuosikaupalla, joskus taas mennään älyttömän suurta nopeutta yritystason implementoinnissa.

- Rakennuslain tulkinta poikkeaa maan eri osissa.

Taulukko 2: Keskuskauppakamarin toimenpide-ehdotukset SWOT-taulukon mukaisesti

<p>VAHVISTA VAHVUUKSIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lainsäädäntöympäristön kilpailukyvyyn jatkuva nostaminen - Innovaatiotoiminnan kehittäminen - Venäjään panostaminen 	<p>POISTA HEIKKOUKSIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Energiaverotuksen kilpailukyvyyn turvaaminen - Kuntien ja kuntatalouden uudelleenorganisointi - Kaavoituksen tehon ja ennustettavuuden parantaminen
<p>MAHDOLLISTA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Energiaratkaisut - Ansiotuloverotuksen keventäminen - Osinkoverotuksen kannustavuus - Poliittinen johtajuus - Kansainvälisen markkinoinnin lisääminen - Kaupan aukioloaikojen vapauttaminen 	<p>TORJU UHKIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Protektionismin torjunta - Kustannuskilpailukyvyyn parantaminen - Energian tarjonnan lisääminen - Energiaverotuksen kilpailukyvyyn turvaaminen - Verotuksen kiristymisen estäminen - Yritysverotuksen kansainvälisen kilpailukyvyyn varmistaminen - Julkistalouden tasapainon varmistaminen - Huoltovarmuuden turvaaminen

3.10 Muita viestejä talouspolitiikan vastuuhenkilöille

Yritysjohtajien yleinen viesti talouspolitiikan poliittiselle ja virkamiesjohdolle on selkeä: Nyt tarvitaan vahvaa johtajuutta. Monilla aloilla kysyntä pysähtyi syksyllä 2008 kuin seinään. Kapasiteetista jouduttiin sulkemaan kymmeniä prosentteja pitkäksi aikaa. Vaikka kysynnässä (usein varastojen täydennyksien takia) on kevään kuluessa alkanut näkyä pientä elpymistä, vain harvoilla aloilla voidaan vielä edes haaveilla kriisiä edeltäneen ajan tuotannon tasosta.

Tosin koko kriisin ajan on ollut myös sellaisia yrityksiä, joiden tuotanto on jatkanut kasvuuralla. Tällaisia positiivisen kehityksen yrityksiä on kuitenkin vähemmistö. Alla poimintoja haastatteluista:

”

- Tässä talouskriisissä kukaan ei ota riskiä. Huonot vaihtoehdot toteutuvat ja viidakon lait tulevat pahimmillaan voimaan. Suomesta on lähtenyt isoja kansainvälisen rahoituksen tarjoajia. Tämä usean miljardin rahoitusaukko olisi kompensoitava. Isot yhtiöt kyllä tulevat rahaa saamaan, mutta pienempien yritysten rahoitus on kiristynyt kaikista päistä. Käyttöpääoman tarve on keskiössä. Jonkun tahon on tätä rahoitusta tarjottava, muuten talous sakkaa kunnolla.

- Teollisuuden alihankkijat ovat kovassa paineessa isojen asiakkaiden ja tavarantoimittajien välissä. Riskinottokyvyyn ja -halun ero on kasvanut paikoitellen tosi suureksi, toisin sanoen varovaisuus on kasvanut isoihin mittoihin. Julkisen sektorin ei tulisi itse ruokkia tätä kehitystä esimerkiksi rahoituksen ehtojen soveltamisen yhteydessä.

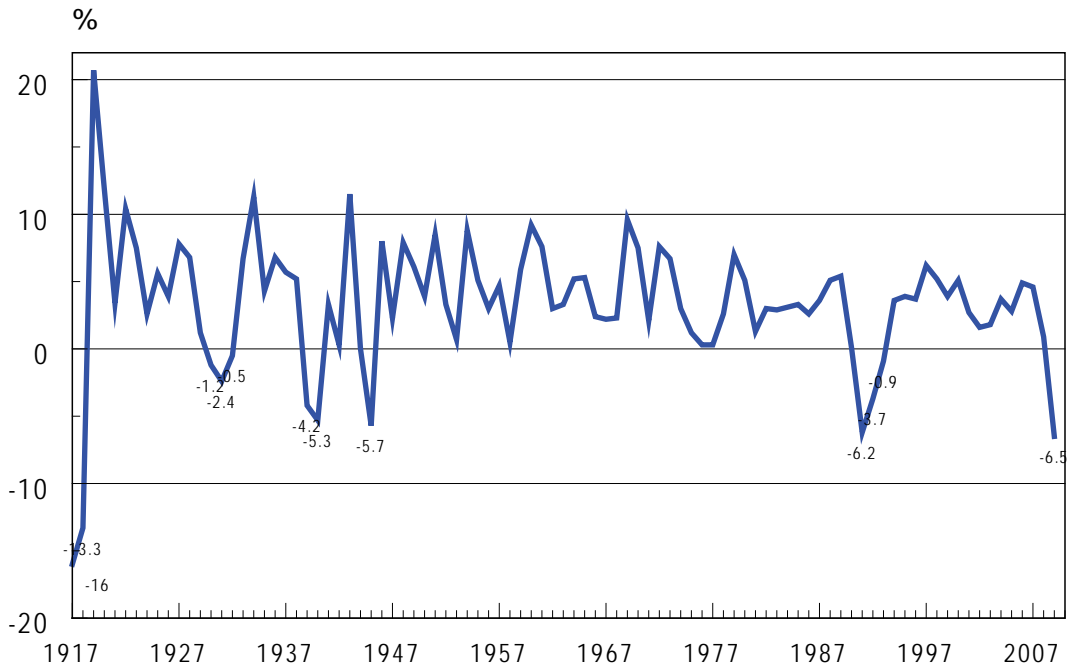

- 1990-luvun laman jälkeen ensimmäisen kerran konsensusyhteiskunta on testissä. Konsensusyhteiskunta tulisi pyrkiä säilyttämään ja sen avulla nostaa Suomi suosta.
- Hallituksen eläke-case oli erittäin huono! Ei näin hoideta yhteisiä asioita. Nyt on käsillä monella tavalla paljon vaikeampi tilanne kuin 1990-luvun lamassa. Tämä tulisi ottaa huomioon kaikilla tasoilla viimeistään nyt.
- Meidän täytyy uskoa itseemme. Aloite on pidettävä omissa käsissä. Pitäisi olla ko-vaotteisia henkilöitä vallassa, suhteessa EU:hun ja muihin jäsenvaltioihin. Suomen on pidettävä puolensa isoilla foorumeilla. On pyrittävä olemaan rakentava vastavoima isoille jäsenmaille.
- Pankkien marginaalit ovat aiheuttaneet painetta yrityskentässä. Miten käy marginaalien kriisin jälkeen? Finnveralla oltava pankkeja täydentävä, kunnan rooli riskirahoituksessa. Kansainväliset pankit ovat kasvottomia suhteessa pk-kenttään. Tämä voi olla ongelma talouden selkärangan kestävyuden kannalta.
- Pelätään liikaa kotimarkkinayritysten kaatumisia/konkursseja/yritysjärjestelyjä. Ei o- saaminen niiden yritysten nurinmenojen myötä yleensä katoa. Yritys on monesti "pelkät kuoret". Jos osaaminen jää jäljelle, se voidaan nostaa käyttöön helposti uusissa puitteis- sa. Isot kansainväliset suomalaiset yritykset ovat toinen asia, koska niissä esimerkiksi brändin merkitys on suuri. Tarvitaan yritystoiminnan edellytysten tukemista, starttiapua ym. palveluita, sekä yksityisiä että julkisia.
- Liikenneinvestoinnit ovat tärkeällä sijalla. Nyt kannattaa panostaa tulevaisuuden kasvun avaimiin! Kuntapuolen sopeutumisessa on päästävä myös uusiin avauksiin. Porkkanoita kannattaa antaa ja niillä on selvästi ollut jo merkitystä. Paljon on vielä kuitenkin edessä.
- Kuntapuolta on johdettava ja ohjattava kunnolla! Esimerkkejä on haettava yrityspuolel- ta. Tämä on talouskriisistä selviämisen avainasioita.
- Kun maailma muuttuu esimerkiksi tietotekniikan kehittyessä, viranomaisten pitää lähteä prosessien uudistumiseen kunnolla. Asioita pitää yksinkertaistaa. Prosessit on uudistet- tava kokonaisuudessaan!
- Ulkomaisista tehtävistä palaavien suomalaisten takaisin tulossa on vaikeuksia käytän- nön asioissa: kv. koulut kärjessä. Alueellamme ei ole englanninkielistä koulua. Jos kotiin palaavien suomalaistenkin kanssa on jo ongelmia, ulkomaalaisten kanssa vielä enem- män! Suomesta on tehtävä oikeasti houkutteleva, tai ainakin kompensoitava haittateki- jöitä. Kuntien houkuttelevuustekijöitä on parannettava oikein kunnolla.

4 Kasvun kiihdyttimet ja esteet 2010 - 2015

Suomen talous on kasvanut itsenäisyyden aikana keskimäärin 3,4 prosentin vuosivauhdilla. Vuodesta 1917 ennen nykyistä kriisiä bkt:n volyymi on supistunut yhtenätoista yksittäisenä vuotena edelliseen vuoteen verrattuna. Vuodelta 2009 odotetaan runsaan viiden prosentin supistumista. Myös vuosi 2010 on ennusteiden mukaan erittäin vaikea Suomen taloudessa.

Kuvio 3: Kokonaistuotannon volyymin vuosimuutos Suomessa 1917-2009e

Lähde: ETLA

Suomi

Haastatellut yritysjohtajat näkevät vakavasta taloustilanteesta huolimatta uusia taloudellisia mahdollisuuksia. Suomen kaltaisen pienen maan tarjonta saadaan maailmanmarkkinoilla aina menemään kaupaksi, kunhan tuotteet ja kustannukset ovat kilpailukykyisiä ja toimitaan aktiivisesti markkinoilla.

Akuutissa talouskriisissä yritysten maksuvalmiuden ja kannattavuuden varmistaminen ovat yritystoiminnan välttämättömiä edellytyksiä. Vasta tämän jälkeen yritysjohto voi keskittyä kasvuun.

Taluskriisin aikana yritysjärjestelyjen ja uusien liiketoiminta-avauksien tekeminen on erilaista kuin huippuvuosina. Omaisuusarvot ovat laskeneet ja valmiudet yrityskauppojen toteuttamiseksi ovat kasvaneet. Rahoituksen saatavuus ja hinta ovat toisaalta aiempaa suurempia ongelmia, vaikka yleinen ohjaukorkojen taso on selvästi laskenut viime vuosina.

Suomen taloudellisen nousun eväitä ovat kustannuskilpailukykyyn parantaminen, julkisen sektorin tehostaminen, Venäjän-markkinoiden hyödyntäminen sekä hyvä koulutusjärjestelmä. Tärkeä menestystekijä on talouden kilpailukykyyn turvaava älykäs energia- ja ympäristöpolitiikka.

- *Kilpailukyky on turvattava. Kustannukset karkasivat vuosina 2007 -2008, nyt on löydetävä uusi tasapaino.*
- *On huolehdittava riittävästä tuotantoinvestoinneista, julkisen sektorin tehokkuudesta, korkeatasoisesta osaamisesta ja työvoiman saannista.*
- *Tarvitaan pitkäjänteinen, ennakoitava ja järkevä, kilpailukyvyyn sekä muut eri näkökulmat huomioiva energia-, ilmasto- ja elinkeinopolitiikka.*
- *Korkealaatuinen, elinkeinoelämän tarpeet huomioon ottava koulutusjärjestelmä on turvattava julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä.*

Kasvun esteitä ovat osaavan työvoiman puute, verotuksen kiristyminen ja julkisen sektorin ylivelkaantumisesta johtuva korkotason odotettu nousu sekä taloudellisen toiminnan yleinen ylisääntely.

Työmarkkinoiden jäykkyydet heikentävät nekin taloudellisen nousun edellytyksiä. Työttömyyden takia Suomea uhkaa laaja työikäisen väestön syrjäytymisen riski, mikäli järjestelmät eivät nyt joustavasti sopeudu tilapäisesti alentuneeseen kysynnän tasoon.

Julkisen sektorin, erityisesti kuntien, kriisiä pidetään uhkana myös yritystoiminnan kannalta. Päätöksenteko voi mutkistua ja veropaineet kasvaa, jos verotulopohja murenee ja menopaineet kasvavat eikä toimintaa kyetä tehostamaan riittävän nopeasti.

- *Kasvun suurin este on työvoiman saanti. Miten Suomesta saataisiin kiinnostava paikka tehdä työtä myös ulkomailta tuleville henkilöille? Riski on myös osaavan työvoiman siirtyminen pois Suomesta. Ulkomailla opintonsa suorittaneet jäävät yleensä ainakin työuransa ajaksi ulkomaille.*
- *Kielitaitoisen henkilökunnan saatavuus tulee olemaan ongelma jakson loppupuolella vuoden 2015 tienoilla. Merkkejä ongelmista oli jo selvästi nähtävissä ennen talouskriisin alkua. Nyt tilanne on tilapäisesti korjaantunut, mutta vaikeutuu heti kasvun alkaessa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla.*
- *Vanheneva väestörakenne ja sosiaalisten epäkohtien kärjistyminen voivat olla merkittäviä esteitä lähivuosien talouskasvulle.*
- *Jäykkä työmarkkinapolitiikka on pahin este menestykselle ja kasvulle.*
- *Turha tai liiallinen sääntely luo merkittäviä esteitä kasvulle. Sääntelyä voitaisiin purkaa esim. telealan erityisen kilpailulainsäädännön osalta. Viestintäviraston ja Kilpailuviraston päällekkäinen toimivalta on tarpeeton ja aiheuttaa ylimääräisiä kustannuksia.*
- *Julkisen sektorin huono tuottavuus rajoittaa kasvua. Tuottavuutta olisi parannettava ja kuluja karsittava. Julkisen sektorin tuottavuusohjelmia on jatkettava erityisesti vaikeina aikoina, koska menoja ei voida lisätä. Usein palveluiden ostaminen ulkopuolisilta on tehokkaampaa ja tukee myös yritysten toimintaa.*

”

- Eläkekeskustelu alkuvuonna 2009 on ollut haitallista! On kaavailtu, että valtionyhtiössä ei voida käyttää eläkeputkea työvoimakulujen leikkaamiseksi. Kyse on siitä, miten yritysten on kokonaisuuden kannalta hyvä sopeuttaa työvoiman tarvetta suhteessa alentuneeseen kysyntään markkinoilla. Kun työpaikkoja ei ole riittävästi, työvoiman sopeutus vanhemmasta päästä lienee myös sosiaalisesti järkevintä. Nuorilla ovat perheen perustaminen ja asuntovelat päällä, joten heihin kohdistuvat irtisanomiset johtavat sosiaalisiin katastrofeihin. Tarvitaan myös joustavia ratkaisuja esim. osa-aikaisen työn ja eläkkeiden suhteen!

- Korkotason nousuun on keräytymässä painetta julkisen sektorin velkaantumisen takia.

- Kaupalle on turhaan asetettu kotikutoisia, suomalaisia esteitä tietyissä tuotesegmenteissä, kuten alkoholin ja tupakkatuotteiden sekä tiettyjen käsikauppaan hyvin soveltuvien lääkkeiden osalta. Aukioloajat pitäisi ehdottomasti vapauttaa. Keski-Euroopassa muutaman vuoden totuttelujakson jälkeen sunnuntai on viikon toiseksi suosituin kaupapäivä. Kuluttajien puolelta siis kysyntää olisi ja työntekijöitä on myös tarjolla.

Euroopan unioni

Yritysjohtajien käsitys EU:n mahdollisuuksista kiihdyttää talouskasvua kulminoituu seuraaviin asioihin: lainsäädännön kehitys, kilpailukyvyyn turvaava eurooppalainen energia- ja ympäristöpolitiikka, sisämarkkinoiden toiminnan tehostaminen sekä EU:n ja Venäjän yhteistoiminnan lisääminen.

”

- EU:n tasolla olisi pidettävä huolta vapaan kilpailun säilymisestä. Sisämarkkinoiden toimintaa on suojattava ja protektionismia vastaan taisteltava. Suomi on vienti-intensii-
vinen maa, joten protektionismi on erityisesti meille hyvin vahingollista.

- Direktiivien ja muiden pelisääntöjen yhdenmukainen noudattaminen kaikissa jäsenmaissa on keskeistä.

- Työvoiman aito liikkuvuus on turvattava.

Yritysjohtajat kantavat erityistä huolta protektionismin lisääntymisestä, sääntelyn voimistumisesta, yhteistyön rapautumisesta, sisämarkkinoiden murentumisesta ja EU:n ympäristölainsäädännön vaikutuksista eurooppalaisten yritysten kansainväliseen kilpailukykyyn. EU:n markkinat ovat Suomelle ensiarvoisen tärkeitä. Mikäli ne eivät kasva eivätkä toimi tehokkaasti, suomalaisten yritysten kasvumahdollisuudet ovat niukat.

- ”Uusi finanssijärjestelmä” tulee olemaan liian riskiä kaihtava (esim. IFRS:n ja Basel II:n seuraukset).

- Protektionismi ja suuret yksikkökustannukset Suomessa ja Euroopassa ovat kasvun esteinä. Myös ilmastokysymykset ja ”global warming” -problematiikka pitävät jarrua päällä.

- Protektionismin lisääntyminen ja sisämarkkinoiden kehityksen pysähtyminen.

- Ympäristölainsäädännön näkymät aiheuttavat suurta epävarmuutta monella teollisuudenalalla. On tietenkin tärkeää, että ympäristöasioista pidetään huolta. On kuitenkin kysyttävä, riittävätkö meidän, EU:n kehittyneimpien maiden rahkeet edetä tällä ympäristöverojen kiristykseen tiellä näin nopeasti. Hyviä yrityksiä rangaistaan ympäristöverotuksen linjauksilla ja huonot saavat suhteellisesti hyötyä. Moni eurooppalainen teollisuudenala uhkaa pysähtyä päästökaupan johdosta, esimerkkeinä sementti- ja terästeollisuus. Tavaraa aletaan rahdata yhä enemmän laivalla Kiinasta ja Intiasta.

- EU:n epärealistiset pyrkimykset uusiutuvan energian lisäämiseen ja Suomessa jo tehtyjen toimien huomioimatta jättäminen ovat uhkia. Lisäuhkana on EU:n yksipuolinen sitoutuminen Kioton kauden jälkeisiin ilmastotavoitteisiin, kun muut talousalueet priorisoivatkin kilpailukykyä.

- Sääntelyn lisääntyminen on tulevan kasvun este, kuten myös protektionismi. Kehityksen suunta on käännettävä: kilpailua on saatava lisää.

Taulukko 3. Kasvun kiihdyttimet ja esteet 2010-2015

KASVUN KIIHDYTTIMET / SUOMI

- Yritysrakenteiden muutos
- Kustannuskilpailukyyn palauttaminen
- Julkisen sektorin tehostaminen
- Korkealaatuinen koulutus
- Vähittäiskaupan sääntelyn purkaminen

KASVUN ESTEET / SUOMI

- Puute osaavasta työvoimasta
- Työmarkkinoiden jäykkyys
- Ylisääntely
- Verotuksen kiristyminen

KASVUN KIIHDYTTIMET / EU

- Kilpailukyyn turvaava energia- ja ympäristöpolitiikka
- Sisämarkkinoiden toiminnan tehostaminen
- EU:n ja Venäjän yhteistyö

KASVUN ESTEET /EU

- Riskiä kaihtava rahoitussektorin sääntely
- Kansallinen protektionismi
- Euron liiallinen vahvuus

5. Johtopäätökset

Suomen heikkouksina syrjäinen sijainti, korkeat kustannukset ja rakenteiden jäykkyys

Keskuskauppakamarin haastatteleminen yritysjohtajien mukaan Suomen keskeisiä heikkouksia ovat korkea kustannustaso, syrjäinen sijainti ja kilpailijoita korkeammat logistiikkakustannukset. Myös markkinoiden pienuus, rakenteiden jäykkyydet, perusteellisuu-den supistuminen ja markkinointiosaamisen puutteet ovat Suomen heikkoja kohtia.

Suomen kustannustaso on noussut viime vuosina kilpailijamaita nopeammin. Markkinoiden pienuus ja syrjäisyys aiheuttavat sen, että monessa tapauksessa kilpailu markkinoilamme on liian vähäistä ja sen seurauksena kustannustaso on suuria markkina-alueita korkeampi.

Protektionismi ja teollisen pohjan kaventuminen uhkista suurimpia

Taluskriisi vaikeuttaa erityisesti Suomen kaltaisten pienten ja viennistä suuren osan toimeentulostaan saavien kansantalouksien tilannetta. Protektionismi on lisääntynyt kaikkialla maailmassa. Myös EU:n sisällä on viitteitä kansallisten markkinoiden suojelutoimenpiteistä. Suomi on edellisen laman nousuvaiheen perintönä erityisen riippuvainen viennistä ja kaupan vapaudesta. Kaupan esteiden lisääntyminen on kannaltamme erittäin uhkaava asia.

Monet Suomen perinteiset teollisuusalat ovat taluskriisin myötä joutuneet entistä suurempaan ahdinkoon. Kysyntä on supistunut metsäteollisuuden monilla tuotealueilla, ja kustannukset ovat nousseet selvästi kilpailijoita enemmän. Toimialan kasvun painopiste on siirtynyt Aasiaan, ja Kiina on nousemassa tärkeään asemaan. Konepajateollisuudessa kansainvälinen kilpailu on entisestään tiukentunut samalla kun etenkin investointitarvoit-ten kysyntä on kriisin seurauksena supistunut voimakkaasti. Energiaverotuksen kiristyminen jo valmiiksi korkealta tasolta uhkaa suomalaisten perusteellisuuden yritysten toimintaedellytyksiä.

Teollisuuden vaikeuksien myötä alihankintayritysten ja yrityspalvelujen tarjoajien näkymät ovat heikentyneet. Ei ole todennäköistä, että Suomen teollisen pohjan kaventuessa esimerkiksi liike-elämän palveluilla olisi täällä laajentuvat markkinat. Alihankinta ja palvelutuotanto, myös tutkimus- ja tuotekehitys, seuraavat tuotannon sijoittumista, ennemmin tai myöhemmin.

Suomen väestön ikääntyminen ja julkisen sektorin alijäämät jarruttavat kasvua

Suomen väestön ikärakenne vanhenee nopeammin kuin muissa EU-maissa, Italiaa lukuun ottamatta. Syntyvyys on jonkin verran noussut ja maahan on saatu aiempaa enemmän ulkomaista työvoimaa, mutta työvoiman tarjonta on Suomessa silti supistumassa. Vaikka lähivuosien pääongelmana on työttömyyden nopea kasvu ja sitä kautta uhkaava syrjäytymiskehitys, osaavasta työvoimasta on Suomessa kriisin jälkeen huutava pula. Tämä heikentää Suomen talouden kasvuedellytyksiä vuosina 2011-2015.

Taluskriisi järkyttää julkisen sektorin rahoitustasapainoa. Valtion velka kasvaa nopeasti sekä tänä että ensi vuonna, mahdollisesti pidempäänkin. Kuntatalous ajautuu jo tänä vuonna erittäin vaikeaan tilanteeseen. Kuntarakennetta ja palvelujärjestelmiä on kehitetty aivan liian hitaasti. Tarvitaan huomattavasti järeämpiä keinoja rakenteellisten muutosten toteut-

tamiseksi. Julkisen sektorin kriisi on vakava riski myös yrityksille. Veropaineet kasvavat hallitsemattomasti ja julkisten palveluiden saatavuus sekä laatu heikkenevät.

Verotus ja energia ovat valtiovallan tärkeimmät ensiapulääkkeet

Taluskriisin ratkaisemiseksi yritysten kustannusrasitusta on heti kevennettävä. Koska valuuttakurssit eivät ole kontrolloitavissa, Suomi tarvitsee nyt eräänlaisen sisäisen devalvaation.

Energia- ja ympäristöpolitiikassa Suomi uhkaa lyödä alueellaan toimivat teolliset toimijat mahdottomaan kustannusloukkuun ympäristö- ja energiaverotuksen kiristämällä. Yritysjohtajat pitävät oikeana sitä, että kansainvälisillä sopimuksilla ympäristön tilasta pidetään huolta, mutta pienen, avoimen ja suurista markkinoista kaukana sijaitsevan talouden on kuitenkin vaarallista saattaa itseään ongelmiin keskimääräistä kireämmällä ympäristö- ja energiaverotuksella.

Kohtuuhintaisen ja toimitusvarman energian tarjonta on varmistettava. Suomen on annettava mahdollisimman nopeasti luvat kaikille niille ydinvoimalahankkeille, jotka täyttävät ympäristö- ja turvallisuusvaatimukset. Selkeä energiapolitiittinen linjaus vahvistaisi merkittävästi koko energia- ja ympäristöteknologista klusteria. Tämä vahvistaisi kansainvälisten yritysten uskoa siihen, että Suomi aiotaan tulevinakin vuosina pitää hyvänä yritystoiminnan sijaintipaikkana.

Julkinen talous pidettävä kunnossa

Mikäli julkisen talouden kulukuri ei pidä, paineet velkaantumisen ja verojen korotuksille kasvavat. Verotuksen yleinen kiristyminen on torjuttava. Matalat verokannat ja laaja veropohja kannustavat yksityistä toimeliaisuutta ja luovat työllisyyttä. Raskas verotus kutistaa taloudellista toimintaa.

Verotuksen rakenteen uudistuksilla voidaan tukea talouden kasvua merkittävästi. Jatkamalla ansiotuloverotuksen keventämistä lisätään ostovoimaa. Erityisen tärkeää on vaalia osinkoverotuksen kannustavuutta. Yrittämisen edellytysten parantaminen on parasta kasvupolitiikkaa.

Tarvitaan uusia innovaatioita ja kaupan vapautta

Innovaatiotoimintaan on tulevina vuosina käytettävä yhä suurempi osa kansakunnan voimavaroista. Varojen käytön oikeasta suuntautumisesta sekä tutkimus- ja tuotekehitystyön tehokkuudesta ja korkeasta laadusta on pidettävä huolta.

Kansainvälistymisen edistämiseen on paneuduttava erityisen vakavasti ja määrätietoisesti. Kriisin seurauksena maailman talouden kasvun painopisteet muuttuvat Suomen totuttuja vienti- ja investointivirtoja heikentävästi. Kansainvälistymisponnistelut on suunnattava Aasiaan, Afrikkaan ja Etelä-Amerikkaan, joissa elintason orastava nousu yhdistyy valtavaan väestöpohjaan.

Uusien markkinoiden löytämisen ohella on tärkeää panostaa voimakkaasti myös Suomen ja Venäjän välisiin taloussuhteisiin. Haastatellut suomalaiset yritysjohtajat pitivät Venäjän läheisyyttä yhtenä Suomen harvoista pysyvistä kilpailueduista. Venäjän talouden odotetaan elpävän taluskriisistä aikanaan nopeasti energian hinnan nousun myötä. Lisäksi on viitteitä siitä, että Venäjä vahvistaa määrätietoisesti taloudellista yhteistyötä mm. Saksan kanssa. Suomen on käytettävä maantieteellinen ja historiallinen asemansa hyväksi.

Protektionismi torjuttava laaja-alaisesti

Sääntelyn lisääminen on jokaisesta kriisistä väistämättä seuraava yhteiskunnan poliittinen vastareaktio. Parempaa sääntelyä tarvitaan, mutta sääntelyn määrää sinänsä on pyrittävä vähentämään, mikäli talouteen halutaan yrittäjyyttä ja riskinottoa, jotka puolestaan ovat kasvun välttämättömiä edellytyksiä. Hetkessä kansallisesta maailmanlaajuiseksi kasvaneen finanssikriisi osoitti, että esimerkiksi finanssialan sääntelyn kansainvälistä ulottuvuutta on perusteltua lisätä. Protektionismin nousu puolestaan tähdentää maailmankaupan vapautta ja kilpailun tasapuolisuutta suojelevien mekanismien vahvistamisen tarvetta.

Protektionismi ei liity vain kansainväliseen kauppaan. Kilpailun perusteetonta rajoittamista on paljon myös kansantalouksien sisällä, myös EU:ssa ja Suomessa. Suomi on ollut hidas omaksumaan vapaan kilpailun ideologiaa. Onkin erityisen rohkaisevaa, että esimerkiksi kauppojen aukiolon vapauttamisessa on vihdoin edistytty. Tavoitteeseen, palvelujen vapaaseen tuottamiseen kuluttajien kysynnän määrittämällä tavalla, on toki vielä matkaa.

Erityisen suuri tarve on elinkeinoelämän aiempaa paremmalle omalle itsesääntelylle ja hyvälle hallinnolle. Sääntely on aina vajavaista ja kierrettävissä. Vain vastuullinen yrityskulttuuri voi suojella taloudellisia toimijoita nykyisen talouskriisin syiden kaltaisilta suurilta vinoutumilta, jotka kykenevät horjuttamaan koko maailmatalouden tasapainoa ja pysäyttämään sen kasvun.

Oikeusvaltio on vahva kilpailuetu

Suomella on yritysjohtajien mielestä merkittäviä kilpailuetuja kansainvälisessä taloudessa. Haastatteluissa tuli erityisen voimakkaasti esille se arvostus, jota yritysjohtajat Suomen oikeusvaltio-ominaisuuksia kohtaan tuntevat.

Oikeudellinen ympäristömme on ennakoitava ja vakaa, sopimuksiin voi yleisesti luottaa. Lainsäädäntö on yleensä korkeatasoista, joskin sen laadun heikkenemisestä on viime vuosina ollut valitettavia esimerkkejä. Ministeriöiden välillä lainsäädännön valmistelun koordinaation on oltava entistä tiiviimpää. Lainsäädännön tasoa on omiaan nostamaan myös se, että valmistelu tehdään hyvässä vuorovaikutuksessa yhteiskunnan toimijoiden, myös elinkeinoelämän kanssa.

Taluskriisistä jää pysyviä muutoksia maailmantalouteen

Taluskriisi muuttaa maailmantaloutta pysyvästi, eikä kriisiä edeltäneeseen tilanteeseen ole paluuta. Protektionismi valtaa alaa vapaan talouden aatteilta. Riskinottokyky ja -halu vähenevät sääntelyn lisääntymisen ja yrityskulttuurin muutosten myötä.

Yhdysvaltain talouden ylivertainen asema heikkenee. Kiinan ja Intian merkitys kasvaa. Venäjän taloudellinen tilanne heikentyi odotettua nopeammin kriisin laajentuessa. Venäjän talouden kytkennät maailmantalouteen ja kansainvälisiin finanssimarkkinoihin osoittautuivat arvioitua tiiviimmiksi. Myös Venäjä pohtii kansainvälistä rooliaan uudessa tilanteessa. Venäjän talous on vastaisuudessaakin suuresti riippuvainen öljyn ja kaasun maailmanmarkkinahintojen kehityksestä.

EU:n asema maailmantaloudessa määräytyy paljolti sen mukaan, miten EU:n jäsenmaiden finanssijärjestelmät kestävät taluskriisin paineet ja kuinka julkisten talouksien tasapaino kyetään säilyttämään. Tärkeää on myös, kuinka EU yhteisönä onnistuu maailmanlaajuisen taluskriisin ratkaisemisessa.

Liite 1: Finanssikriisin aikatauluja vuonna 2008.

Ajankohta	Tapahtuma
11.1.2008	Bank of America osti Countrywide Financial-pankin / 4 mrd. \$
16.3.2008	JPMorgan Chase osti Bear Stearnsin
7.9.2008	Asuntoluottotajat Fannie Mae ja Freddie Mac USA:n liittovaltiolle
14.9.2008	Bank of America ilmoitti ostavansa Merrill Lynchin (toteutui 1.1.2009)
15.9.2008	Lehman Brothers konkurssiin
17.9.2008	USA pelastaa AIG:n / 85 mrd \$ laina
19.9.2008	USA:n valtiovarainministeri Henry Paulsonin paketti / 700 mrd. \$ lainojen ostamiseen
25.9.2008	JPMorgan Chase osti Washington Mutualin
29.9.2008	Kongressi hylkää Paulsonin paketin, pörssi romahtaa
29.9.2008	Glitnir Islannin valtiolle
3.10.2008	Uusittu USAn pelastuspaketti (TARP) hyväksytään kongressissa
6.-10.10.2008	Osakemarkkinoiden huonoin viikko 75 vuoteen
8.10.2008	Laaja keskuspankkien koronlaskuoperaatio
8.10.2008	EU:n Ecofin-neuvoston suosituksen mukaisesti Suomi nostaa talletussuojan 50 teur tasolle
9.10.2008	Kaupthing Islannin valtiolle. Rata keskeyttää pankin Suomen toiminnan
12.10.2008	EU:n päämiehet tapaavat Pariisissa / tukitoimien koordinointi
21.10.2008	USAn Federal Reserve ilmoittaa ostavansa sijoitusrahastojen lyhyttä velkaa / 540 mrd. \$
24.10.2008	IMF-apu Islannille / 2.1 mrd. \$
15.11.2008	G20-maiden kokous ja julkilausuma linjauksista kriisin voittamiseksi
24.11.2008	USAn hallitus sijoittaa Citygroupiin
26.11.2008	EU:n elvytyspaketti julkistetaan / 200 mrd. €
28.11.2008	BIS ohjeistaa taseiden arvostamisesta

Lähteet: Wikipedia, Euroopan komissio, International Monetary Fund (IMF), Bank for International Settlements (BIS)

HUOM. Tässä taulukossa vain osa finanssikriisin tapahtumasarjasta. Valinnat Keskuskauppakamarin omia.

Liite 2: Haastatellut henkilöt

Kauppaneuvos, hallituksen puheenjohtaja Heimo J. Aho, SKS-Group Oy
Toimitusjohtaja Yrjänä Ahto, Fujitsu Services Oy
Toimitusjohtaja Tuomo Aine, Harjavalta Oy
Toimitusjohtaja Antti Ala-Talkkari, Veljekset Ala-Talkkari Oy
Konsernijohtaja Jukka Alho, Itella Oyj
Kaupunginjohtaja Markku Andersson, Jyväskylän kaupunki
Toimitusjohtaja Harri Broman, Broman Group Oy
Toimitusjohtaja Pekka Ekberg, Oy Fiblon Ab
Vuorineuvos Stig Gustavson, Konecranes Oyj
Hallituksen puheenjohtaja Esa Haavisto, Oy Hacklin Ltd
Pääjohtaja Matti Halmesmäki, Kesko Oyj
Toimitusjohtaja Taavi Heikkilä, Osuuskauppa Hämeenmaa
Toimitusjohtaja Eero Heliövaara, SRV Yhtiöt Oyj
Toimitusjohtaja Arto Herranen, Enfo Oyj
Tuotantojohtaja Ari Hämäläinen, Norelco Oy
Toimitusjohtaja Jorma Hämäläinen, Suomen Lehtiyhtymä Oy
Johtaja Kim Ignatius, Sanoma Oyj
Paikallisjohtaja Pentti Ilmasti, Stora Enso Oyj
Ingenjör Lennart Isaksson, Eriksson Capital
Toimitusjohtaja Matti Jaakola, Capwell Oy
Toimitusjohtaja Jukka Jokinen, BRP Finland Oy
Pääjohtaja Kari Jordan, Metsäliitto-konserni
Toimitusjohtaja Kyösti Jääskeläinen, KSS Energia Oy
Toimitusjohtaja, teollisuusneuvos Erkko Kajander, Hexion Specialty Chemicals Oy
Toimitusjohtaja Kari Kallonen, Oy Orthex Ab
Pääjohtaja Asmo Kalpala, Tapiola-ryhmä
Varatoimitusjohtaja Ari Kaperi, Nordea Pankki Suomi Oyj Abp
Pääjohtaja Reijo Karhinen, OP-Pohjola-ryhmä
Toimitusjohtaja Pirjo Karhu, Konsu Oy
Hallituksen puheenjohtaja Mikko Ketonen, TS-Yhtymä Oy
Tuotanto-, hankinta- ja logistiikkajohtaja Hille Korhonen, Fiskars Oyj Abp
Hallituksen puheenjohtaja Pertti Korhonen, Suomen Kiitoautot Oy
Toimitusjohtaja Matti Korkiatupa, Ilkka-yhtymä Oyj
Kauppaneuvos, hallituksen puheenjohtaja Ilkka Lantto, Katri Antell Oy
Toimitusjohtaja Erkki Lappi, Ekin Muovi Oy
Toimitusjohtaja Eino Laukka, Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oyj
Toimitusjohtaja Olli Lehtilä, Tampereen Seudun Osuuspankki
Johtaja Risto Liisanantti, Outokumpu Stainless Oy
Toimitusjohtaja Tommi Lindbom, Pilomac Oy, Junttan Oy
Satamajohtaja Paavo O. Lyytikäinen, Hangon Satama
Toimitusjohtaja, teollisuusneuvos Hannu Löytönen, Betsset Oy
Toimitusjohtaja Heikki Marva, Länsi-Suomi Yhtymä
Toimitusjohtaja Veli-Matti Mattila, Elisa Oyj
Toimitusjohtaja Petri Melanen, Brand Factory Finland Oy
Aluejohtaja Pekka Miettinen, Nordea Pankki Suomi Oyj
Toimitusjohtaja, konsuli Päivi Mäkinen, Oy Aristo-Invest Ab
Toimitusjohtaja Kimmo Naski, Kotkan Satama Oy
Kauppaneuvos Markku Nihti, Skamaniko Oy

Konsernijohtaja, teollisuusneuvos Jorma Nokkala, Nokka-Yhtiöt Oy
Varatoimitusjohtaja Pekka Nuutila, Nordea Pankki Suomi Oyj
Toimitusjohtaja Jaakko Ojanperä, Kuopion Osuuspankki
Toimitusjohtaja Kari Ollila, CimSolar Oy
Toimitusjohtaja Jari Paasikivi, Oras Invest Oy
Pankinjohtaja Tuomo Paaso, Sampo Pankki Oyj
Toimitusjohtaja Tapio Pajuharju, Lumene Group
Kaupallinen johtaja Jari Palo, Etelä-Pohjanmaan Osuuskauppa
Toimitusjohtaja Jouni Parkkonen, Laitilan Puhelin Osuuskunta
Industriråd Göran Pellfolk, Oy Konte Ab
Toimitusjohtaja Hannu Penttilä, Stockmann Oyj Abp
Toimitusjohtaja Kari Penttilä, Teuvan Keitintehdas Oy
Toimitusjohtaja Pekka Pere, Eficor Oy
Johtaja Esko Pitkänen, TeliaSonera Finland Oyj
Kauppaneuvos Matti Pörhö, Pörhön Autoliike Oy
Toimitusjohtaja Timo Rajala, Pohjolan Voima Oy
Bankdirektör Jan-Erik Rask, Nordea Bank Abp
Toimitusjohtaja Matti Ratsula, Antinasu & Ratsula Oy
Toimitusjohtaja Juhani Ristimäki, Taustavoima Oy
Varatoimitusjohtaja Maisa Romanainen, Stockmann Oyj Abp
Toimitusjohtaja, teollisuusneuvos Kari Ruusunen, STX Finland Cabins Oy
Hallituksen puheenjohtaja Juhani Saario, Lahden Autokori Oy
Toimitusjohtaja Harri Sailas, Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen
Toimitusjohtaja, konsuli Timo Salli, Katsa Oy
Toimitusjohtaja Kari Sallinen, Motoseal Components Oy
Toimitusjohtaja Markku Salomaa, Pohjolan Osuuspankki
Tehtaanjohtaja Martti Savelainen, Sappi Fine Papers Kirkniemi
Toimitusjohtaja, kauppaneuvos Jorma Sieviläinen, Osuuskauppa Keula
Hallituksen puheenjohtaja Jari Stenberg, Suomen Uusioaines Oy
Paikallisjohtaja Raimo Särkelä, UPM-Kymmene Oyj
Toimitusjohtaja Mikael Tallqvist, Oy Tallqvist Ab
Kauppaneuvos Heikki Timonen, Machinery Oy
Vuorineuvos Maarit Toivanen-Koivisto, Onninen Oy
Toimitusjohtaja Jaakko Uotila, Alko Oy
Toimitusjohtaja Juha Valaja, Warkaus Works Oy
Toimitusjohtaja Erkkä Valkila, Sato Oyj
Toimitusjohtaja Jouko Vehmas, Osuuskauppa Ympäristö
Johtaja Matti Vihervuori, Aina Group Oyj
Senior Advisor Ossi Vilhu, Terästorni Oy
Aluejohtaja Kari Välimaa, Rolls-Royce Oy

Keskuskauppamari

Aleksanterinkatu 17, PL 1000

00101 Helsinki

puh. (09) 4242 6200

faksi (09) 650 303

keskuskauppamari@chamber.fi

